

TÜRKİYE'DE HEMŞİRELİKTE NİTEL ARAŞTIRMALARIN DURUMU

STATE OF QUALITATIVE RESEARCH IN NURSING IN TURKEY

Prof.Dr. Olcay ÇAM*

Ar.Gör. Nihan YALÇINER*

Uzm. Hemş. Hilal AYDOĞDU DURMUŞ**

*Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

**İzmir Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi

ÖZET

Hemşireliğin temellerinden olan iletişim, bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerini anlamaya çalışmayı içerir. Nitel araştırma yöntemleri hemşirelik hizmetlerinin bütünlüğünü sağlamada ve hemşirelikte gelişmekte olan hizmetleri değerlendirmekte yararlı olabilir. Bu nedenle iletişim nitel araştırma yöntemlerinin yapı taşlarından biridir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de hemşireler tarafından yürütülen nitel araştırmaların sayı ve özelliklerini belirlemektir. Türkiye'de hemşireler tarafından yürütülen nitel araştırmalara erişmek için, Türkçe olarak "hemşire, hemşirelik, bakım, nitel ve nicel araştırma" anahtar kelimeleri ve İngilizce olarak "Turkey, nurse, nursing, care, qualitative, qualitative and quantitative research" anahtar kriterler kullanılarak üç veri tabanı taranmıştır. Türk Medline, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve Pubmed. Bu kriterler dahilinde 30 tez ve 64 makaleyi içeren toplam 94 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu veriler hemşirelik alanında nitel araştırma yöntemlerinin 2002 tarihinden itibaren kullanıldığını göstermektedir. Araştırmacıların daha çok fenomenolojik deseni kullandığı ve uluslararası yayını tercih ettikleri görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hemşire, hemşirelik, nitel araştırma.

ABSTRACT

Communication, one of the basis of nursing, includes the understanding of individual's emotions, opinions and experiences. Qualitative research methods may be useful for ensuring the integrity of nursing services, and also the evaluation of the development of services in nursing. Therefore, communication is considered one of the constituents of qualitative research methods. The aim of the study is determine the amount and characteristics of qualitative research which has been conducted by nurses in the field in Turkey. In order to access qualitative research conducted by nurses in Turkey, three databases were scanned: Türk Medline, the National Thesis Center of the Council of Higher Education, and Pubmed, using the following keywords: "hemşire, hemşirelik, bakım, nitel, nitel ve nicel araştırma" for Turkish, and "Turkey, nurse, nursing, care, qualitative, qualitative and quantitative research" for English... A total of 94 studies were accessed, including 30

theses and 64 articles within the criteria. This sample shows that qualitative research methods have been used in the nursing field since 2002. It was seen that researchers generally took a phenomenological approach, and targeted international publications.

Key Words: Nurse, nursing, qualitative research.

Nitel Araştırma Yönteminin Kuramsal Temelleri ve Özellikleri

Nitel araştırma yöntemi insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden biridir (Özdemir 2010). Nitel araştırma yönteminin çeşitli disiplinlere dayanan güçlü kuramsal temelleri vardır. Sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, dilbilim gibi disiplinler nitel araştırma yöntemine hem bakış açısı kazandırmışlar, hem de yöntem olarak katkı da bulunmuşlardır. Tüm bu disiplinlerde ortak olan amaç, insan davranışını, bulunduğu ortam içinde ve çok yönlü olarak anlamaya çalışmaktır. İnsan davranışı ancak esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılabilir ve bu yaklaşımda araştırmaya dahil olan bireylerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşır (Yıldırım ve Şimşek 2013).

Nitel araştırma yönteminin özellikleri; kişilerin davranışlarını geçtiği durumlar içerisinde incelemesi, araştırmacının katılımcılarla birebir ilişki içinde olması, durumların bütün özellikleri ile ele alınması, bireylerin algılarını ve deneyimlerini ortaya koyması, araştırma deseninde esneklik olması ve tümevarımcı bir yöntemle probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarmasıdır (Yıldırım ve Şimşek 2013, Ekiz 2004, Erdoğan, Nahcivan ve Esin 2014, Özdemir 2010).

Nitel araştırma yaklaşımları; karma desen, fenomenoloji, grounded teori, etnografi, vaka çalışması ve eylem araştırmalarıdır.

* Karma yöntem; araştırma problemini kapsamlı ve çok boyutlu incelemek amacıyla, pragmatist felsefenin ilkeleri doğrultusunda nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanarak gerçekleştirilen araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

* Fenomenoloji (Olgu bilim); bireylerin bir kavram veya bir olguyla ilgili yaşadıkları deneyimleri tanımlamaya yöneliktir (Başarır, Sarı ve Çetin 2014).

* Grounded teori (Kuram oluşturma); bu yaklaşım, tümevarım ve tümdengelim mantık çerçevesinde kavramları ve aralarındaki ilişkiyi tanımlar (Erdoğan, Nahcivan, Esin 2014). Araştırmanın amacı teori geliştirmekse (Denzin ve Lincoln 2011) grounded teorisinin bunun için en uygun yöntem olduğunu belirtmişlerdir (akt.Sun ve ark. 2014)

* Etnografi (Kültür analizi); ortamdaki insanları gözlemleyerek, veri toplayarak, hipotez kurarak ve onlarla birlikte hareket ederek deneyimlerini nasıl şekillendirdiklerini ve yorumladıklarını öğrenmeyi amaçlar (Bonister 1995).

* Vaka çalışması; tek bir olayı veya birkaç olayı derinlemesine inceler (Ilgar 2013).

* Eylem araştırmaları; özel bir durum içerisinde özel bir problem hakkında bilgiye ihtiyaç duyulduğunda ya da yeni yaklaşımın farklı sistemlerde uygulanacağı zamanlar için uygundur (Bonister 1994).

En sık kullanılan veri toplama yöntemleri; gözlem, görüşme ve doküman incelemesidir. Gözlem; dışarıdan ve katılarak gözlem şeklinde yapılırken, görüşme; yapılandırılmamış, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, sohbet tarzı, derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi olarak yapılmaktadır (Erdoğan, Nahcivan ve Esin 2014).

Verilerin analizi; içerik analizi ve betimsel analiz olarak yapılmaktadır. İçerik analizinde; toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve kavramlar arasındaki ilişkilere ulaşmak amaçlanırken, betimsel analiz de; daha önce belirlenen kavramsal çerçeveye ya da temalara göre düzenlenmesi ve yorumlanması amaçlanmaktadır (Erdoğan, Nahcivan ve Esin 2014).

Hemşirelik ve Nitel Araştırma Yöntemi

Nitel araştırma yöntemi bireylerin deneyimlerine ve davranışlarına, süreçler ve olgular ile ilgili faaliyetlere odaklanır. İçeriğinde sezgiler ve soyut yaşam deneyimleri vardır (Erdoğan, Nahcivan ve Esin 2014). Bu yaklaşımın sağlık alanına getirebileceği zenginlik hemşirelik alanına da hitap eder. Nitel yöntemlerde kullanılan bütüncülük, doğallık, yaşanmış deneyimler ve etkileşim hemşireliğin değerleri ile de uyumludur. Hemşireliğin temellerinden olan iletişim, bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerini anlamaya çalışmayı içerir. Bu durum nitel araştırma yönteminin de yapı taşlarından (Erdoğan, Nahcivan, Esin, 2014). Nitel araştırma yöntemlerinde gerçek birden fazladır ve öznelidir. Bu bireysellik anlayışı hemşirelik açısından da önemlidir. Her iki durumda da birey biriciktir.

Hem nitel araştırma yöntemi hem de hemşirelik hümanistik felsefeyi benimser. Her ikisinde de (araştırmacı ve hemşire) bireylerin dış dünyayı nasıl algıladıkları, yorumladıkları, buldukları çevre içinde nasıl davrandıkları, kendileri ve diğer bireylerin davranışlarını nasıl yorumladıkları ve bunların nedenlerini anlamak, empatik yaklaşım ve sözsüz ifadeler önemlidir. Bütün bu ortak özellikler göz önüne alındığında, nitel araştırma yöntemi hemşirelik araştırmaları açısından önemli ve uygundur.

Nitel çalışmalar, hemşirelik alanında toplum temelli hizmetlerde, evde bakım hizmetlerinin değerlendirilmesinde, hemşirelik eğitiminde öğrenme stratejilerinin belirlenmesinde ve kritik düşünme becerisinin değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılmaktadır (Manav ve Ocağcı 2013). Nitel araştırma yöntemleri hemşirelik hizmetlerinin bütünlüğünü sağlamada ve hemşirelikte gelişmekte olan hizmetleri değerlendirmekte de yararlı olabilir.

Nitel araştırma yöntemi hemşirelik araştırmaları için önemlidir. Ülkemizde hemşirelik alanında yapılan ve hemşireler tarafından yürütülen araştırmalarda nitel araştırma yöntemlerinin ne kadar sıklıkta ve nasıl kullanıldığını gösteren bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmanın amacı; Türkiye’de hemşirelik alanında yapılan ve hemşireler tarafından yürütülen nitel araştırmaların sayısı ve özelliklerini inceleyerek belirlemektir. Çalışmadan elde edilen sonuçların, hemşirelikte yapılan nitel araştırmaların mevcut durumu hakkında bilgi vereceği ve bu alandaki çalışmaların yönünün belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Ülkemizde hemşireler tarafından yürütülen nitel araştırmalara dayalı çalışmalara ulaşmak için; Türk Medline, Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanı ve Pubmed veri tabanı taranmıştır. Tarama yapılırken yıl sınırlaması yapılmamış olup, Türkçe anahtar kelime olarak **“hemşire, hemşirelik, bakım, nitel, nitel ve nicel araştırma”**, İngilizce anahtar kelime olarak **“Turkey, nurse, nursing, care, qualitative, qualitative and quantitative research”** sözcükleri kullanılarak hemşirelik alanında hemşireler tarafından yürütülen araştırmalar çalışmaya dahil edilmiştir.

Yukarıda belirtilen ölçütlere uygun olarak her bir veri tabanı araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenerek, ulaşılan makaleler tablolaştırılmıştır. Her araştırmacı tarafından tablolaştırılan makaleler karşılaştırılarak, her bir araştırmacı tarafından aynı makalelere ulaşıp ulaşılmadığı kontrol edilmiştir. Bu çalışma sonunda farklı olan makaleler tekrar kontrol edilerek çalışma kapsamına alınıp alınmayacağına karar verilmiştir. Bu şekilde araştırmanın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de hemşirelik alanında hemşireler tarafından yürütülen nitel araştırmaya dayalı olarak yapılmış tarama sonucunda, ölçütlere uygun olan 94 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmaların, 69’unun tam metnine, 25’inin ise özetine ulaşılmıştır. Çalışmalar "veri tabanı, araştırma türü, araştırma deseni, kullanılan analiz yöntemi, yayın yılı, hemşirelik anabilim dalları, örneklem özellikleri ve inceledikleri konular" bakımından incelenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Çalışmaların Veri Tabanlarına Göre Dağılımları

Tablo1. Çalışmaların Yayınlandığı Yer ve Veri Tabanlarına Göre Dağılımı

Veritabanları	Çalışma Sayısı	%
Türk Medline	3	3.2
YÖK Ulusal Tez Merkezi	30	31.9
PUBMED	61	64.9
Toplam	94	100

Tablo 1 incelendiğinde; Türk Medline veri tabanından üç, Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanından 30 ve Pubmed veri tabanından 61 çalışmanın belirlenen ölçütlere uygun olduğu görülmektedir. Bu araştırmaların, 30’unun tez, 64’ünün makale olduğu saptanmıştır. Tezden üretilen makaleler tekrar olmaması için dahil edilmemiştir.

Çalışmaların Başvurulan Araştırma Türüne Göre Dağılımları

Tablo 2. Çalışmaların Başvurulan Araştırma Türlerine Göre Dağılımları

Araştırma türü	Çalışma sayısı	%
Nitel ve Nicel (Karma)	33	35.1
Nitel	61	64.9
Toplam	94	100

Tablo 2 de çalışmaların başvuru alan araştırma türlerine göre dağılımları incelendiğinde; 61 çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin ve 33 çalışmada hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmaların Desen Dağılımları

Tablo 3. Çalışmaların Yayınlandığı Yer ve Desenlere Göre Dağılımları

	Karma Yöntem	Fenomenoloji	Grounded Teori	Etnografi	Vaka Çalışması	Eylem Araştırması	Toplam
TürkMedline	-	3	-	-	-	-	3
YÖK Ulusal Tez Merkezi	20	8	-	-	-	2	30
PUBMED	13	43	3	1	1	-	61
Toplam	33	54	3	1	1	2	94

Tablo 3 de çalışmaların kullandığı desenlere göre dağılımları incelendiğinde; fenomenoloji desenini 54, karma deseni 33, grounded teoriyi üç, etnografi desenini bir, vaka çalışmasını bir ve eylem araştırmasını bir çalışmanın kullandığı görülmektedir.

Çalışmaların Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımları

Tablo 4. Çalışmaların Yayınlandığı Yer ve Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımları

	İçerik Analizi	Betimsel Analiz	Fenomenolojik Veri Analizi	Toplam
TürkMedline	2	1	-	3
YÖK Ulusal Tez Merkezi	22	8	-	30
PUBMED	48	7	6	61
Toplam	72	16	6	94

Tablo 4 incelendiğinde; 72 araştırmanın içerik analizini, 16 araştırmanın betimsel analizi ve altı araştırmanın fenomenolojik veri analizini kullandığı görülmektedir.

Çalışmaların Yayın Yılına Göre Dağılımı

Tablo 5. İncelenen Çalışmaların Yayınlanma Yıllarına Göre Dağılımı

Çalışmaların yayımlanma yılları	Çalışma sayısı	%
2002	1	1
2005	2	2.1
2006	2	2.1
2007	3	3.1
2008	7	7.4
2009	6	6.4
2010	13	13.9
2011	13	13.9
2012	13	13.9
2013	21	22.3
2014	13	13.9
Toplam	94	100

Çalışmaların yayımlanma yılına göre dağılımının verildiği Tablo 5 incelendiğinde; en çok çalışmanın yapıldığı yılın % 22.3 ile 2013 olduğu görülmektedir.

Çalışmaların Hemşirelik Anabilim Dallarına Göre Dağılımları

Tablo 6. Çalışmaların Hemşirelik Anabilim Dallarına Göre Dağılımları

Anabilim Dalları	Çalışma Sayısı	%
Hemşirelik Öğretim	3	3.2
Hemşirelikte Yönetim	3	3.2
Hemşirelik Esasları	6	6.3
Halk Sağlığı Hemşireliği	8	8.5
İç Hastalıkları Hemşireliği	8	8.5
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	12	12.8
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği	15	16
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	15	16
Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	24	25.5
Toplam	94	100

Çalışmalar incelendiğinde araştırmaların en fazla sayıda (toplam 24 çalışma) Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı’nda ve en az sayıda (toplam üç çalışma ile) Hemşirelikte Öğretim ve Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı’nda olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Çalışmaların Örneklem Özelliğine Göre Dağılımları

Tablo 7. Çalışmaların Örneklem Özelliğine Göre Dağılımları

Örneklem Tipi	N	%
Hasta	39	41.5
Sağlıklı Birey	13	13.8
Öğrenci	12	12.8
Hemşire	11	11.7
Hasta Yakını	9	9.5
Hasta ve Hasta Yakını	3	3.2
Hasta ve Hemşire	3	3.2
Öğrenci ve Öğretim Üyesi	2	2.1
Hemşire ve Hekim	1	1.1
Öğretim Üyesi	1	1.1
Toplam	94	100

Tablo 7 incelendiğinde; en fazla hastaların, en az öğretim üyesi ve hasta-hasta yakınlarının örnekleme dahil edildiği görülmektedir.

Çalışmaların İnceledikleri Konulara Göre Dağılımları

Tablo 8. Çalışmaların İnceledikleri Konulara Göre Dağılımları

Konular	N	%
Hemşire ve/veya Hemşirelik	44	30.6
Kanser	25	17.4
Eğitim	13	9
Hastalık	12	8.3
Aile ve Sosyal Destek	10	6.9
Tedavi	9	6.3

- Ilgar Z ve Ilgar S. (2013). Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram). Erişim tarihi: 12.01.2015, [http://www.izu.edu.tr/ Assets /Content/File/Enstitu_Sekreterligi/2013_Guz_Donemi_M_Zeki_ilgar_ve_Semra_Cosgun_ilgar.pdf](http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/File/Enstitu_Sekreterligi/2013_Guz_Donemi_M_Zeki_ilgar_ve_Semra_Cosgun_ilgar.pdf)
- Kaewprom C, Curtis J, Deane P. Factors Involved in Recovery From Schizophrenia: A Qualitative Study of Thai Mental Health Nurses *Nursing and Health Science* 2011; 13: 323-327.
- Karadağ E. Eğitim Bilimleri Doktora Tezlerinde Kullanılan Araştırma Modelleri: Nitelik Düzeyleri ve Analitik Hata Tipleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 2010; 16(1): 49-71.
- Kidd S, Kenny A, McKinstry C. The Meaning of Recovery in a Regional Mental Health Service: An Action Research Study. *Journal of Advanced Nursing* 2014; 71(1): 181-192.
- Lindgren B, Enmark A, Bohman A, Lundström M. A Qualitative Study of Young Women’s Experiences of Recovery From Bulimia Nervosa *Journal of Advanced Nursing* 2014; 71(4): 860-869.
- Manav G ve Ocakçı A. Hemşirelik Araştırmalarında Niteliksel Çalışmalar: Durum Çalışması örneği. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi* 2013; 2(1): 26-31.
- Mcauffe R, O’connor L, Meagher D. Parents’ Experience Of Living With and Caring For an Adult Son Or Daughter With Schizophrenia at Home in Ireland: A Qualitative Study. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 2014; 21: 145–153.
- Örücü D, Şimşek H. Akademisyenlerin Gözünden Türkiye’de Eğitim Yönetiminin Akademik Durumu: Nitel Bir Analiz. *Educational Administration: Theory and Practice* 2011; 17(2): 167-197.
- Özdemir M. Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2010; 11(1): 323-343.
- Özgen H, Kara M, Arslan M. Öğretmenlerin Okul Yöneticilerine Uyguladıkları Psikolojik Yıdırma Uygulamaları ve Etkileri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 2013; 1(1): 2-14.
- Sun F, Long A, Tsao L ve ark. The Healing Process Following A Suicide Attempt: Context and Intervening Conditions. *Archives of Psychiatric Nursing* 2014; 28: 55-61.
- Tel H. Ve Sabancıoğulları S. Psikiyatri Hemşireliği Doktora Tezlerinin Özellikleri, *DEUHYO ED* 2014; 7(3): 178-185.
- Wilstrand C, Lindgren M, Gilje F, Olofsson B. Being Burdened and Balancing Boundaries: A Qualitative Study of Nurses’ Experiences Caring For Patients Who Self-Harm. *Journal of Psychiatric And Mental Health Nursing* 2007; 14: 72–78.
- Yıldırım A ve Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 9. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık 2013; 41-87.
- Yöndem Z. Müzik Öğrencilerinde Algılanan Performans Kaygısının Fiziksel, Davranışsal ve Bilişsel Özellikleri: Nitel Bir Çalışma. *Eğitim ve Bilim* 2012; Cilt 37, Sayı 166, 181-194.